

MÜSEBBİHİ

tını Fustat'ta geçirdi ve Rebûilâhir 420'de (Nisan-Mayıs 1029) bu şehirde vefat etti. Zehebî onu itikadının bozuk olduğunu söylese de *Ahbâru Mısr*'dan anlaşıldığı kadariyle mütedil bir Şî'îdir ve kendi asrındaki Sünnî âlimlerinden birçoğu ile çok iyi ilişkiler kurmuştur.

Müsebbihî'nin çeşitli konularda yirmi sekiz kitap yazdığı kaydedilmektedir; ancak bunların tamamı kaybolmuş, sadece *Ahbâru Mısr* adlı eserinin bir kısmı günümüze intikal etmiştir. Tam adı *Ahbâru Mısr ve fezâ'ilühâ ve 'acâ'ibühâ ve tavâ'rifühâ ve ğarâ'ibühâ* olan eserin 13.000 varaktan oluştuğu ve kırk cilt tuttuğu belirtilmektedir. Müellif bu çalışmasında Mısır'daki Fâtımî hilâfetinin ilk elli yılının tarihçesini ele almıştır. Önemli bir kaynak sayılan kitabın XL. cildinin 158 varaktan oluşan bölümü zamanımıza ulaşmıştır. Madrid'deki Escorial Library'de bulunan bu kısım 414 ve 415 (1023-1024) yılları olaylarını içine almaktadır. Ancak 415 yılının Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhinde (Temmuz, Ağustos 1024) ve Receb ayının ilk günlerinde (Eylül 1024 ortaları) meydana gelen olaylar bu ciltte bulunmaktadır. Bu yıla ait olayların büyük bir bölümünü kitabına alan Makrîzî'nin *İtti'âzû'l-hunefâ'* adlı eserinden söz konusu eksiklikleri tamamlamak mümkündür. *Ahbâru Mısr*'in hangi tarihle başladığı tesbit edilememektedir. Makrîzî, *el-Muĥaĥfâ* adlı eserinde İmam Abdullah el-Mehdî'nin hayatını anlatırken 291 (904) yılı olayları hakkında da bilgi verir. İbn Hallikân ve İbn Saîd de 345 (956) yılı olaylarını *Ahbâru Mısr*'a dayanarak nakletmektedir. Bu durum, Müsebbihî'nin eserine Fâtımî Devleti'nin Mısır'a hâkimiyetinden önceki dönemin olayları ile başladığı intibamı vermektedir.

Eserin günümüze ulaşan cildinde olaylar yıllara, aylara ve günlere göre düzenlenmiştir. Müsebbihî pek çok hadiseyi önemsiz dahi olsa zikretmektedir. Eserdeki olayların büyük çoğunluğu Fustat'ta geçer. Müellif aynı zamanda Mısır'daki günlük hayatı sosyal, ekonomik ve edebî yönleriyle nakletmeye özen göstermiştir. Eser ayrıca V. (XI.) yüzyılın başlarındaki şiir ve nesire ait örnekler içermekte ve bu yönüyle Mısır'da Fâtımîler dönemindeki edebî hayat için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu arada Fâtımî halifelerinin kıyafetleri, köşkerdeki meclisler, askerlerin düzeni vb. hakkında da bilgi verilmiştir. *Ahbâru Mısr*'ın eldeki cildinin özelliklerinden biri de Halife Zâhir-Lidînillâh'ın divanında

hazırlanan ve ilk Fâtımî asrına ait çok değerli sayılan üç sicili içermesidir.

Bazı âlimler, her yıl meydana gelen olayları anlattıktan sonra o yıl vefat eden kişilerin biyografilerini zikreden ilk âlimin *el-Muntazam* müellifi İbnü'l-Cevzî olduğunu söylüyorsa da Müsebbihî'nin bu usulü ondan önce uyguladığı görülmektedir. Zira eldeki cildin sonunda Mısır'da 415'te (1024) vefat edenlerin biyografileri verilmiştir. Ayrıca Müsebbihî fazla meşhur olmayan bazı kimselerin biyografilerini de kaydetmiştir. Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, İbnü'l-Adîm, İbn Hallikân, Makrîzî, İbn Taĝrıberdî, Şemseddin es-Sehâvî ve Süyûtî gibi birçok tarihçi *Ahbâru Mısr*'ı kaynak olarak kullanmıştır.

Ahbâru Mısr'ın XL. cildinin tarihe ait kısmı Eymen Fuâd Seyyid ile şarkiyatçı Theiry Bianquis tarafından neşredilmiştir (Kahire 1978). Daha sonra William G. Millward, bu cildin hem edebî hem tarihî kısmını *Ahbâru Mısr fî seneteyn (414-415 h.)* adıyla yayımlamıştır (Kahire 1980). Aynı cildin edebiyat kısmını Hüseyin Nasâr *el-Cüz'ü'l-erba'ün min Ahbâri Mısr* ismiyle neşretmiştir (Kahire 1984). Bu başkida Eymen Fuâd Seyyid ile Theiry Bianquis nesrinden bol miktarda yararlanılmıştır. Eymen Fuâd Seyyid ayrıca, daha sonraki tarihçilerin eserlerinde Müsebbihî'ye nisbet edilen birtakım haberleri "Nuşûş zâ'fa min Ahbâri Mısr li'l-Müsebbihî" adıyla yayımlamıştır (*Mecelletü Havliyyâti İslâmiyye*, sy. 17 [1981], s. 1-56). Müsebbihî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Emsîle li'd-düveli'l-muĥbile*, *el-Beĥale ve'l-ekele*, *Tafzîlü'l-ĥadem 'alâ sâ'iri'l-ĥarem*, *et-Telviĥ fi me'âni's-şî'r*, *Câmi'u'd-du'â*, *el-Cân ve'l-ġayelân*, *er-Râĥ ve'l-irtiyâĥ fi vaşfi's-şarâb*, *Cevnetü'l-Mâşîta*, *el-Ĥumme fi zikri mâ verede fi'l-ĥammâm*, *Derkü'l-buġye fi vaşfi'l-edyân ve'l-ibâdât ve zikri'l-müle ve'l-enbiyâ' ve'l-mütenebbî'in ve zikri'l-ferâ'iz ve'l-âdâb*, *el-İbâre 'an emri'l-vizâre*, *el-Mişbâĥ ve eşnâti'l-fıĥh ve'l-ferâ'iz*, *Ķı-şâşü'l-enbiyâ'*, *el-Kitâbü'l-Câmi' fi 'ibâreti'r-rü'yâ*, *Târîĥu Ĥarrân*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 284; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 135; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 377-380; İbn Saîd el-Maĝribî, *el-Muĝrib fi hule'l-Maĝrib*: *Ķismü Mısr* (nşr. Zekî Muhammed Hasan), Kahire 1953, I, 264-267; Zehebî, *Târîĥu'l-İslâm*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3008, XI, 205; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 361-362; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 7; İbn Taĝrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhîre*, IV, 271; Süyûtî, *Hüsnü'l-muĥâġara*, I, 285; M. Şemseddin [Günaltay], *İslâm'da Târîĥ ve Mü-*

verihler, İstanbul 1339-42, s. 110; Brockelmann, *GAL*, I, 334; *Suppl.*, I, 572; H. G. Farmer, *The Sources of Arabian Music*, Leiden 1965, s. 35; Şâkir Mustafa, *et-Târîĥu'l-'Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1980, II, 183-190; Ahmed Abdülmecid Herîdî, *Fihristü Ĥıta'î Mısr*, Kahire 1983, I, 260; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coġrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 76-77; Ayman Fuâd Sayyid, "Lumières nouvelles sur quelques sources de l'histoire fatimide en Egypte", *Aisl*, XIII (1977), s. 9-14; Th. Bianquist, "Le fonctionnement des diwan financiers d'après Al-Musabbihî", a.e., XXVI (1992), s. 47-61; a.mlf., "al-Musabbihî", *EI*² (İng.), VII, 650-652.

EYMEN FUÂD SEYYİD

MÜSEDDED b. MÜSERHED

(مسدد بن مسره)

Ebü'l-Hasen Müsedded b. Müserhed
b. Müserbel el-Esedî el-Basrî
(ö. 228/843)

Hadis hâfızı.

150 (767) yılı civarında doğdu. Zehebî bazı kaynaklarda Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Mugarbel b. Mura'bel b. Erendel b. Serendel b. Garandel şeklinde kaydedilen soy küntüğünü güvenilir bulmaz. Talebesi Buhârî de bu isimlerden ilk beşini aynen zikretmektedir. Ebü'l-Hasan Ahmed el-İclî'nin, "Ebü Nuaym bana Müsedded'in ve babasının adını sorup ben de ona bunu söylediğimde, 'Ahmed! Bu akrep sokmasına karşı efsundur' derdi" şeklinde naklettiği anekdot Müsedded'in soy küntüğünün dikkat çekici olduğunu gösterir. Yine Zebidî'nin (*Tacü'l-'arûs*, II, 376), kendi hocalarından naklen Müsedded'in soy küntüğünün yazılıp hummaya tutulmuş bir hastaya takılması halinde bunun en faydalı ruyelerden biri olacağını ve bu işin tecrübe edildiğini belirtmesi, Zehebî'nin de (*A'lâmü'n-nübelâ'*, X, 595) Mâzih'ten naklen, "Eğer onun nesebinin önüne bismillâhirrahmânirrahîm yazılıysa bu akrep sokmasına karşı bir rukye olurdu" sözüne yer vermesi yukarıdaki anekdotun başka versiyonları olmalıdır.

Kendisi Ebü Avâne el-Vâsîti, Hammâd b. Zeyd, Yezîd b. Zürey', Mu'temir b. Süleyman, Bişr b. Mufaddal, Fudayl b. İyâz, İsbâ b. Yûnus es-Sebîi, İbn Uleyye, Vekî' b. Cerrâh, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Süfyân b. Uyeyne gibi muhaddislerden hadis öğrendi. Kendisine de Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, Ebû İshâk el-Cüzcânî, İbn Şeybe, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Hâtîm Muhammed b. İdrîs er-Râzî gibi hadis hâfızları talebelik etti. Kaynaklarda Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâĥih*'in 395

yerinde ondan hadis rivayet ettiği belirtilmekte, Sezgin bu sayınının 381 olduğunu söylemektedir.

Basra'da ilk müsnedi kaleme almasıyla bilinen Müsedded cerh ve ta'dîl âimleri tarafından "sika, sadûk, sebt, hüccet, hâfiz" gibi ifadelerle değerlendirilmektedir. Onun Basra'da büyük bir şöhrete sahip olduğu, vefeyât, cerh ve ta'dîl konularında görüşlerine sıkça başvurulduğu bilinmektedir. Buhârî, Müsedded'in kitaplarını doğrudan kaynak olarak kullanmış, kendisinin adı gibi dosdoğru (müsedded) olduğunu söylemiş, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın, "Eğer Müsedded'in evine gidip de kendisine hadis rivayet etseydim kesinlikle o buna lâyük olurdu. Kitaplarımın kendi yanımda veya Müsedded'in yanında olması hiç önemli değil" dediğini rivayet etmiştir (Buhârî, "Hac", 41).

Bir diğer öğrencisi Ebû Hâtim, Müsedded → Yahyâ b. Saîd el-Kattân → Ubeydullah b. Ömer → Nâfi' → Abdullah b. Ömer senediyle rivayet edilen hadisleri altına benzetir ve onların bizzat Hz. Peygamber'den duyulmuş gibi sağlam olduğunu söylerdi. Hadis münekkidi olan talebesi Ebû'l-Hasan el-İclî hocasından hadis yazarken bazan usandığını, fakat onun, "Hele şu hadisi de yaz!" diye kendisini teşvik ettiğini ve ondan sonra da elli almış kadar hadis yazdığını anlatır.

Müsedded b. Müserhed fitne meselesini ve halkın görüş ayrılığına düştüğü kadar, Râfizîlik, i'tizâl, halku'l-Kur'ân ve ircâ konularını sormak üzere, "Resûlullah'ın sünnetini bana yaz" diyerek Ahmed b. Hanbel'e bir mektup yazar. Mektubu okuyan Ahmed b. Hanbel, "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn! Bu Basralı kendisinin ilim yolunda büyük miktarda mal harcadığını sanıyor, fakat daha bu konularda Resûlullah'ın sünnetini bilmiyor!" dedikten sonra dört sayfalık bir mektup yazarak ona cevap verir (İbn Ebû Ya'lâ, I, 341-345). Müsedded 228 yılı Ramazan ayı ortalarında (Haziran 843 ortaları) Basra'da vefat etti; 229'da (844) öldüğü de söylenmektedir.

Rivayetleri *Şahîh-i Müslim ve Sünen-i Ebû Dâvûd* dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Müsedded'in biri küçük, diğeri büyük olmak üzere iki müsnedinin bulunduğu, küçük olan müsnedinin sahâbe isimlerine göre tertip edildiği, bunun üç misli olan diğer müsnedde ise birçok mevkuf ve mektû rivayetin yer aldığı ifade edilmektedir. Zehebî onun *Müsned*'ini kısmen dinlediğini söylemektedir. İbn Hacer el-Askâlânî *Müsned*'in *Kütüb-i Sitte*'ye olan ze-

vâidini *el-Me'tâlibü'l-âliye*'ye almış, Müsedded'e ulaşan bir isnad ve icâzet sistemiyle onu Ümmü'l-Fazl Hadîce bint Şeyh Ebû İshak İbrâhîm el-Ba'lebekkiyye ed-Dimaşkiyye'ye okuduğunu zikretmiş, bazı eserlerinde (*Lisânü'l-Mizân*, VII, 106; *el-İşâbe*, III, 132) *Müsned*'den iktibaslar yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcü'l'arûs, II, 376; Buhârî, "Hac", 41; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 72-73; a.mlf., *et-Târîhu's-şagir*, II, 327; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 307; İclî, *es-Şikât*, s. 425; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 526; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 438; Rabaî, *Târîhu mevlidi'l-ulemâ' ve vefeyâtihim* (nşr. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamed), Riyad 1410, II, 506; İbnü'l-Kayserânî, *el-Cem' beyne ricâli's-sahîhayn*, Beyrut 1405/1985, II, 522-523; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 341-345; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 591-595; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 421-422; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 107-109; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekkûr el-Meyâdîni), Beyrut 1418/1998, s. 13; a.mlf., *Lisânü'l-Mizân*, VII, 106; a.mlf., *el-İşâbe*, III, 132; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1684-1685; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 57, 66, 102, 281; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 224; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 62; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 215; Emîn el-Kuzâh, *Medresetü'l-hadîs fi'l-Basra hatte'l-karnî's-sâlihi'l-hicri*, Beyrut 1419/1998, s. 195-196; Mehmet Eren, *Buhârî'nin Sahih'i ve Hocaları*, Konya 2003, s. 178-179.

ZEKERİYA GÜLER

MÜSEDDES

(مَسَدَس)

Divan şiirinde altışar mısralık bendlerden oluşan musammat nazım şeklindeki manzume (bk. MUSAMMAT).

MÜSELLEM

(مَسَلِم)

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde ellerindeki çiftliklerine karşılık atlarıyla sefere giden, daha sonra geri hizmet kıtası olarak hizmet gören, vergiden muaf oldukları için bu unvanla anılan askerî grup (bk. ASKERÎ; YAYA ve MÜSELLEM).

MÜSELLEMÂT

(المَسَلِمَات)

Bir tartışma sırasında kullanılan, karşı tarafça da önceden doğruluğu kabul edilen önerme anlamında terim (bk. BEŞ SANAT; ZANNİYYÂT).

MÜSELLEMÜ'S-SÜBÛT

(مسلم الثبوت)

Bihârî'nin

(ö. 1119/1707)

fıkıh usulüne dair eseri.

Hindistan'ın Bihâr eyaletinde yetişen Hanefî âlimi Muhibullah b. Abdüşşekûr el-Bihârî'nin fukaha ve mütekelimîn metotlarını mezcederek kaleme aldığı bir eserdir. Bağdatlı İsmâil Paşa'nın Hanefî mezhebinin fûrûna dair olduğunu söylemesinden (*İzâhu'l-meknûn*, II, 481) onun bu eseri bizzat görmediği anlaşılmaktadır. Bihârî, kitabına önce *Müsellem* adını vermişken ilâhî bir ilhamla bu ismi ebced hesabına göre yazılış yılına (1109/1697) uygun düşen *Müsellemü's-sübût* şekline getirdiğini, aklî ve naklî esasları birleştirerek fûrû-i fikhî kapsayan, Şâfiî ve Hanefî metotlarını birlikte içeren bir kitap yazmak istediğini belirtir (I, 7).

Müsellemü's-sübût'un başında usûl-i fikhın tanımı, mahiyeti, konusu ve amacıyla ilgili bir mukaddime bulunmaktadır. Daha sonra birçok Şâfiî eserinde genellikle fikhî usulü için gerekli görülen, kelâmî ve lügavî ilkelere hüküm bahislerini içeren üç bölüm (makale) yer almaktadır. Bunların ilkinde kısaca bazı mantık kavram ve ilkeleri üzerinde durulmakta, ikinci bölümde hâkim, hüküm, mahkûm fih ve mahkûm aleyh başlıklarından oluşan hüküm teorisine yer verilmekte, üçüncü bölümde fikhî usulüyle ilgili bulunan bazı dil meseleleriyle lafzî yorumun temel terim ve kuralları oldukça geniş bir incelemeye tâbi tutulmaktadır. Ardından kitap, sünnet, icmâ ve kıyas delilleri ele alınmakta, bunlarla ilgili giriş kısmında şer'u men kable-nâ, istihsân ve istishâbın bu ana delillerin kapsamında olduğuna dikkat çekilmektedir. Kitapla ilgili bölümde Kur'ân-ı Kerim'in tanımı, te'vil, icmâl, beyan ve nesih konuları; sünnet bölümünde peygamberlerin mâsumiyeti, haber çeşitleri, bunların bilgi değerleri ve ağırlıklı olarak ahad haberlerle ilgili meseleler, Resûl-i Ekrem'in fiilleri, şer'u men kable-nâ ve sahâbî kavli konuları ele alınmaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde icmâ ve kıyas delillerinin incelenmesinden sonra eser ictihad ve taklidle ilgili tartışmalara ayrılan hâtime ile nihayete ermektedir. Kitabın planı göz önüne alındığında Bihârî'nin Muzafferüddin İbnü's-Sââtî'nin *el-Bedî'*, Sadrüşşerîa el-Mahbûbî'nin *Tenkihü'l-uşûl* ve İbnü'l-Hümâm'ın *et-Tahtîr* adlı eserlerinde yaptıkları gibi Hanefî ve Şâfiî usullerindeki konu